

Feiten en cijfers op een rij

Hoeveel lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT's) zijn er in Nederland? Hoe tolerant is de Nederlandse bevolking ten opzicht van lesbische vrouwen en homo mannen? Wat is de mening van Nederlanders over biseksualiteit en transgenders? Komen alle LHBT's uit de kast en hoe wordt daarop gereageerd? Wat is het effect van negatieve reacties op de gezondheid van LHBT's? Deze handreiking geeft antwoord op deze, en meer, vragen. Alle feiten en cijfers over lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgenders worden op een rij gezet. Het biedt een duidelijk overzicht van, en inzicht in, de belangrijkste vraagstukken rondom LHBT in Nederland. Deze publicatie kan onder meer gebruikt worden door ambtenaren en beleidsmedewerkers bij het ontwikkelen van LHBT-beleid en door docenten op agogische-, zorg- en pedagogische-beroepsopleidingen bij het lesgeven over LHBT.

In deze handreiking

Aantallen	2
Acceptatie	3
Negatieve reacties en geweld	5
Uit de kast?	7
Welzijn en gezondheid	9
Literatuurlijst	11

Aantallen

Hoeveel lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT) zijn er? Dit hangt af of we de mensen tellen die zichzelf lesbisch, homo, bi of transgender noemen, de mensen die hier uiting aan geven in het dagelijks leven of de mensen die deze gevoelens hebben. Die laatste groep is veel groter dan de mensen die zichzelf lesbisch, homo, bi of transgender noemen en daar uiting aan geven.

Lesbische, homo- en bi-volwassenen

- 6% van de vrouwen en 7% van de mannen heeft een homo- of biseksuele identiteit.
- Van de vrouwen noemt 3% zich lesbisch en 3% bi. Van de mannen noemt 4% zich homo en 3% bi.
- Het percentage van de vrouwen dat zegt zich (ook) seksueel aangetrokken te voelen tot vrouwen, bedraagt 18%,

terwijl 13% van de mannen zegt zich (ook) seksueel aangetrokken te voelen tot mannen.

- 13% van de vrouwen en 13% van de mannen heeft wel eens homo of lesbische seks gehad. (Keuzenkamp & Lisdonk, 2012; Kuyper, 2006).

Lesbische, homo- en bi-jongeren

- 8,6% van de meisjes en 5,6% van de jongens is mogelijk lesbisch, homo of bi. Deze jongeren geven aan voornamelijk of alleen op de eigen sekse te vallen, op beide seksen te vallen, de seksuele voorkeur nog niet te weten of voornamelijk - maar niet exclusief - op de andere sekse te vallen
- 1 op de 5 meisjes en 1 op de 11 jongens heeft wel eens seks gehad met iemand van hetzelfde geslacht of wil dat wel proberen. Van deze groep heeft van de meisjes de meerderheid dat (nog) niet gedaan, bij de jongens ongeveer de helft. (Graaf, Kruijer, Acker, Meijer, 2012).

- **Lesbisch:** vrouwen die zich (o.a. seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot vooral vrouwen.
- **Homo:** mannen die zich (o.a. seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot vooral mannen.
- **Biseksueel:** mannen en vrouwen die zich (o.a. seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot zowel mannen als vrouwen.
- **Transgender:** mensen voor wie de hokjes 'man' en 'vrouw' niet vanzelfsprekend, of te beperkend, zijn en/of niet overeenkomen met hun identiteit en lichamelijke situatie. Transgender is een verzamelnaam voor een groep diverse mensen; mensen die zich een meisje/vrouw voelen maar het lichaam hebben van een jongen/man (transvrouwen), mensen die zich een jongen/man voelen maar het lichaam hebben van een meisje/vrouw (transmannen) en mensen die zich zowel mannelijk als vrouwelijk voelen, er tussen in of geen van beide voelen

Transgenders

- Van de bevolkingsgroep van 15 tot 70 jaar is ongeveer een op de 250 mensen transgender.
- Transgenders zijn onder te verdelen in drie groepen; De grootste groep zijn vrouwen geboren met het lichaam van een jongen die zich van 'binnen' vrouw voelen (hen noemen we ook *wel transvrouwen*). De tweede grootste groep zijn de mannen geboren met het lichaam van een meisje die zich van 'binnen' man voelen (hen noemen we ook *wel transmannen*). Een kleinere groep transgenders zijn de transgenders die zichzelf ervaren als zowel man of vrouw, er tussenin of geen van beiden.
(Keuzenkamp, 2012; Kuyper, 2012).

De alfabet mensen

In sommige andere landen LHBT is uitgebreid met meer letters? Letters die vaak worden bijgevoegd zijn onder andere:

- **de A van asexuelen:** mensen die geen of minder seksuele aantrekkingskracht ervaren tot anderen
- **de I van Intersekse:** een paraplueterm voor diverse aangeboren condities waarbij de ontwikkeling van het chromosomale, gonadale (geslachtsklieren) of anatomische geslacht verschilt van de norm. Mensen met een intersekse-omstandigheid identificeren zich meestal als man óf vrouw. De oude naam hiervoor, (pseudo)hermafroditisme, wordt over het algemeen als kwetsend ervaren.

Acceptatie

Nederland staat bekend als een van de meest tolerante landen ten aanzien van LHBT's. Maar in hoeverre worden LHBT's geaccepteerd door de Nederlandse bevolking? Bijna iedereen in ons land vindt dat homo's en lesbische vrouwen mogen leven zoals zij zelf willen. Het wordt lastiger wanneer het bijvoorbeeld over hun eigen kind gaat of als er LHBT-gedrag in de openbare ruimte zichtbaar is. Ook onder specifieke groepen blijft de acceptatie achter. Dit geldt onder meer voor jongeren, 70-plussers, religieuze mensen en mensen afkomstig uit etnische minderheidsgroepen. Net als homo's, lesbische vrouwen en biseksuelen worden ook transgenders nog niet helemaal geaccepteerd.

Acceptatie homo- en biseksualiteit onder volwassenen

- In Nederland vindt 92% van de bevolking dat homo mannen en lesbische vrouwen het leven moeten kunnen leiden wat zij zelf willen. Vrouwen,

70-minners, hoger opgeleiden, niet-religieuze en PvdA, VVD-, Groen Links-, SP- en D66 stemmers zijn relatief gezien het meest positief over homoseksualiteit. (Kuyper, 2015a)

- Van de mensen die een keer per week of vaker naar de kerk gaan is 42% positief over homoseksualiteit, terwijl dit bij mensen die nooit naar de kerk gaan 80% is. (Keuzenkamp & Kuyper, 2013)
- Zichtbaar homo- of biseksueel zijn in de openbare ruimte kan soms een probleem zijn. 35% van de bevolking vindt het aanstootgevend als een mannekoppel elkaar zoent terwijl dit bij een man-vrouw koppel maar 12% is. (Kuyper, 2015a)
- Vinden ouders het een probleem als hun kind homoseksueel is? Onder Marokkaanse en Turkse ouders vindt drie op de vier dat een probleem, net als een op de drie Antilliaanse en Suri-naamse ouders. Tegenover een op de zes autochtonen ouders. (Huijink, 2015)
- Biseksualiteit wordt niet door alle homoseksuelen geaccepteerd. Onderzoek

van het Amsterdam Pink Panel geeft aan dat van de homo mannen en lesbische vrouwen 12,4% biseksualiteit geen authentieke seksuele identiteit vindt en 39,2% geen relatie wil met een biseksuele man of vrouw. (Blauw, 2014)

- Ten aanzien van lesbische vrouwen, homo mannen en biseksuelen is 66% van de Nederlanders positief, 26% is neutraal en 8% is negatief. (Kuyper, 2015a)

Acceptatie homo- en biseksualiteit onder jongeren

- Onder jongeren ligt de acceptatie van homoseksualiteit lager dan onder volwassenen. Voor 1 op de 20 vo-leerlingen is een vriendschap met een lesbische-, homo- of bi-jongere geen optie. Terwijl in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs nog 76% (een meerderheid) van de leerlingen aangeeft dat homo-, lesbische- en bi-jongeren hun vriend mag zijn. (Kuyper, 2015b)

Seksuele voorkeur, genderidentiteit en -expressie

Seksuele voorkeur: dit geeft aan tot wie men zich aangetrokken voelt. Het gaat onder andere om seksualiteit, intimiteit en relatievorming. De meeste bekende seksuele voorkeuren zijn heteroseksueel, homoseksueel (voor vrouwen ook wel lesbisch genoemd), biseksueel en aseksueel.

Genderidentiteit: het gevoel dat iemand heeft over de eigen gender. Ieder mens heeft een genderidentiteit: man, vrouw, iets er tussenin, beiden of geen van beiden. Het gaat om iemands persoonlijke overtuiging. Als een genderidentiteit (hoe iemand zich van binnen voelt) niet helemaal overeenkomt met iemands lichaam (hoe men er van buiten uitziet), is iemand mogelijk transgender

Genderexpressie: de manier waarop iemand 'mannelijke' en/of 'vrouwelijke' kanten van zichzelf in onder meer kleding en gedrag aan de buitenwereld laat zien. Als een vrouw of meisje als weinig 'vrouwelijk' en als een man of jongen als weinig 'mannelijk' wordt gezien, is deze persoon mogelijk gender non-conform.

- Deze lage acceptatie geldt in het bijzonder onder jongens, lager opgeleiden, jongeren die meer pestgedrag vertonen en die minder homo- en biseksuelen kennen. Dit geldt ook voor jongeren die gelovig zijn, die christelijk of islamitisch zijn opgevoed, van wie de vriendenkring weinig etnische diversiteit kent en die negatief staan ten opzichte van migranten. En voor jongeren met conservatieve opvattingen over man-vrouw rollen en jongeren die het minder accepteren als mensen zich niet conform genderrollen gedragen. (Colier, et al. 2014; Roos et al. 2014)
- 11% van de jongeren vindt dat jongeren die lesbisch, homo of bi zijn hierover open kunnen zijn op de middelbare school. 39% denkt dat zij alleen open kunnen zijn tegen vrienden en 23% denkt dat zij dit aan niemand moeten vertellen. (Kuyper, 2015b).

Acceptatie transgenders onder volwassenen

- 13% van de bevolking is tegen operaties en hormoonbehandelingen voor transgenders, ook als deze hier goed over nadenken.
- 18% van de bevolking gaat liever niet om met mensen die niet duidelijk man of vrouw zijn.
- 29% vindt dat er iets mis is met mensen die niet duidelijk man of vrouw zijn.
- Meer dan een kwart van de volwassenen (26-27%) weet niet zeker of zij de vriendschap in stand wil houden als blijkt dat hun beste vriend(in) transgender is en zijn/haar lichaam wil aanpassen aan het gewenste geslacht door middel van operaties en hormoonbehandeling.
- Ten aanzien van transgenders is 42% van de Nederlanders positief, 45% is neutraal en 11% is negatief. (Kuyper, 2015a).

Acceptatie transgenders onder jongeren

- 15 tot 25% van de jongeren keurt het af wanneer een transgender het lichaam wil aanpassen aan het gewenste geslacht door middel van operaties en hormoonbehandeling.
- Ten aanzien van transgenders is 45% van de jongeren positief, 11% is negatief en de rest weet het niet of is neutraal. (Kuyper, 2015b).

Negatieve reacties en geweld

Wat merken LHBT's van het feit dat seksuele en gender diversiteit nog niet helemaal geaccepteerd worden? Lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgenders – zowel volwassenen als jongeren – kunnen te maken krijgen met scheldpartijen, pesten, seksueel geweld, bedreigingen en fysiek geweld vanwege hun LHBT-zijn. Dit geweld kan zowel thuis plaats vinden als op school, werk, in de buurt of openbare ruimte. Meestal worden deze gewelddadigheden niet bij de politie gemeld.

Lesbische, homo- en bi-volwassenen, transgenders

- LHB-volwassenen zijn vaker slachtoffer van een misdrijf dan heteroseksuelen. Ook voelen zij zich onveilig in hun eigen wijk. (CBS, 2013)

- Ongeveer een kwart van de homoseksuele mannen en lesbische vrouwen heeft in de twaalf maanden voorafgaand aan een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau in 2012 last gehad van negatieve reacties in de openbare ruimte. (Kooiman & Keuzenkamp, 2012)
- In 2013 waren er in de stad Amsterdam 535 meldingen van anti-LHBT discriminatie. Dat is gemiddeld 1 à 2 meldingen per dag. Daarbij was bij meer dan een derde van deze gevallen sprake van fysiek geweld. Echter niet iedereen doet aangifte. Uit een landelijke steekproef van het SCP blijkt dat als LHBT's het slachtoffer worden van fysiek geweld nog geen derde aangifte of melding doet bij de politie. Het werkelijke cijfer ligt in Amsterdam,

net als in andere steden, waarschijnlijk vele malen hoger dan dat de cijfers van de politie aangeven. (Roze in het blauw, 2014)

- Geweld tegen LHBT's vindt niet alleen in de openbare ruimte plaats. Ook op school, werk of thuis kunnen zij slachtoffer worden van geweld. Soms gebruiken ouders geweld tegen hun kinderen als zij merken deze lesbisch, homo, bi of transgender zijn. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn in traditionele (migranten- of vluchtelingen-) families waarin de familie eer hoog gehouden wordt. Dit geweld wordt ook wel eer gerelateerd geweld genoemd. (Brenninkmeijer, et al. 2009; Cense, 2013)

Lesbische, homo- en bi-jongeren

- Lesbische, homo en bi-leerlingen lopen meer risico op het ervaren van geweld binnen de school dan heteroseksuele leerlingen. (Mooij et al. 2012)
- Het percentage lesbische, homo- en bi-leerlingen dat wekelijks, of zelfs dagelijks, door leeftijdsgenoten wordt gepest, is vier keer hoger dan onder hetero-leerlingen (Kuyper, 2015b). Ook meisjes die worden gezien als mannelijk en jongens die worden gezien als vrouwelijk worden vaker gepest dan andere leerlingen (Beusekom, et al. 2015; Beusekom, et al. 2012).
- De helft van de lesbische, homo- en bi-jongeren bij wie iemand op de hoogte is van de seksuele voorkeur, kreeg hierover in het afgelopen jaar een negatieve reactie, van onder meer buurtbewoners, collega's en onbekenden op straat. (Kuyper, 2015b)
- Veel meer homoseksuele jongeren dan heteroseksuele jongeren beschouwen zich zelf als gender non-conform: een meisje dat (ook) mannelijk gedrag vertoont en een jongen die (ook) vrouwelijk gedrag vertoont. Gender

non-conform zijn, gaat gepaard met meer negatieve bejegening van leeftijdsgenoten. Dit geldt in het bijzonder voor de jongens wanneer zij zich 'vrouwelijk' gedragen. (Baams, et al. 2013; Beusekom et al. 2015; Beusekom et al. 2012)

- Homojongens en biseksuele meisjes hebben vaker te maken seksuele grensoverschrijding: seksueel gedrag (zoals aanrakingen, zoenen of seks) dat als ongewenst wordt ervaren. (Rutgers WPF, 2013; Vermey, et al. 2014)

Transgendervolwassenen

- Bijna 4 van de 10 transgenders had een negatieve ervaring in de openbare ruimte, in het jaar voorafgaand aan onderzoek van het SCP in 2012. (Keuzenkamp, 2012)
- Uit een steekproef van Transgender Netwerk Nederland blijkt dat een derde van de transgenders maandelijks beledigd wordt vanwege het transgender-zijn. Ook heeft 43% in de afgelopen jaar ten minste één evident gewelddadig incident meegemaakt. Meer dan de helft van de respondenten (54%) heeft een van bovenstaande incidenten of allebei meegemaakt. (Oosterhout & Allink, 2015)

Geweld in de privésfeer wordt ook wel huiselijk geweld genoemd. Ook LHBT's krijgen hier mee te maken bijvoorbeeld omdat hun LHBT-zijn wordt afgekeurd door hun ouders, broers of zussen, of (ex)partner. Hoe vaak dit voorkomt is niet bekend.

Transgenderjongeren

- Van de transgenders die 'uit de kast' is en naar school gaat, heeft een kwart, in het jaar voorafgaand aan het onderzoek, geweld meegemaakt. (Keuzenkamp, 2012)
- Jongens die zich 'meisjesachtig' gedragen en meisjes die zich 'jongensachtig' gedragen, worden meer gepest dan andere jongeren. (Beusekom, et al. 2015; Beusekom, et al. 2012)
- Uit focusgroepen met een kleine groep transgenderjongeren blijkt dat deze jongeren onder meer te maken krijgen met roddelen, flauwe opmerkingen, schelden, negatieve opmerking online, staren, negeren, buiten sluiten, fysiek aangevallen worden vanwege hun genderidentiteit. (Thio, et al. 2015)

Uit de kast?

Bij jongeren begint het 'wel of niet uit de kast komen' vaak met de vraag in hoeverre zij open willen zijn tegenover hun vrienden en daarna ook tegenover hun ouders. Maar daarmee is 'uit de kast komen' niet klaar. Als je LHBT bent, vraag je op allerlei momenten in je hele leven af wat je wel en

niet van jezelf kunt laten zien. Veel lesbische vrouwen, homo mannen en biseksuelen in Nederland zijn open naar hun omgeving over hun seksuele voorkeur, maar zij lopen niet allemaal hand in hand met hun partner in de openbare ruimte. Als je opgroeit in een behoudende traditionele cultuur is 'uit de kast komen' meestal niet het streven. Voor transgenders betekent 'uit de kast zijn' leven zoals je werkelijk bent. Net als bij lesbische vrouwen, homo mannen en biseksuelen kan of wil niet iedereen die stap te nemen.

en mensen. (Kooiman & Keuzenkamp, 2011)

- Ruim 80% van de homoseksuele mannen en lesbische vrouwen is tegenover collega's open over hun seksuele voorkeur. (Keuzenkamp & Oudejans, 2011)
- Bi-culturele homoseksuele mannen, lesbische vrouwen en biseksuelen hebben verschillende strategieën om met homonegatieve-normen vanuit hun sociale omgeving om te gaan. Zij vertellen aan hun ouders en familie meestal niets over hun seksuele voorkeur. Sommigen verhuizen bijvoorbeeld naar een andere stad en zijn daar open over hun seksuele voorkeur, maar in hun ouderlijk huis niet. (Cense, 2013)
- Ongeveer een derde van de lesbische, homo- en bi-ouderen (55-plus) is aan niemand open over zijn of haar seksuele voorkeur. De 55-plus vrouwen zitten vaker in de kast dan de mannen. (Kuyper & van Lisdonk, 2015)

Bi-cultureel

'Bi-cultureel' zijn betekent dat jij jezelf thuis voelt bij twee of meer culturen. Bijvoorbeeld Turks en Nederlands of Chinees en Nederlands.

Lesbische, homo- en bi-volwassenen

- Meer dan de helft van de homo mannen en lesbische vrouwen raakt hun partner in het openbaar (soms) niet aan uit angst voor negatieve reacties. Bijna een kwart van de homo mannen mijdt ook om die reden bepaalde plekken

Lesbische, homo- en bi-jongeren

- Bijna 1 op de 4 jongens en 1 op de 5 meisjes vertelt aan niemand dat zij (ook) op mensen van de eigen sekse vallen. (Kuyper, 2015b)
- Van 32% van de lesbische, homo- en bi-leerlingen weet niemand op school van hun seksuele voorkeur en bij bijna een kwart weet maar één iemand of een paar leerlingen er van. (Kuyper, 2015b)
- Het openlijk delen van persoonlijke gevoelens en ervaringen met vrienden tijdens 'face to face' ontmoetingen kan een positieve rol spelen voor jongeren die zich aangetrokken voelen tot personen van dezelfde sekse: deze jongeren hebben minder last van angst en depressie dan jongeren die niet hun gevoelens delen. (Kaufman, et al. 2015)

Transgendervolwassenen

- Zeker 10% van de transgenders leeft niet volgens de eigen genderidentiteit en zit daarmee 'in de kast'. Dit aantal is vermoedelijk hoger omdat de trans-

genders die (nog) 'in de kast zitten', waarschijnlijk minder meedoen aan onderzoek dat specifiek gericht is op transgenders. (Keuzenkamp, 2012)

- 45% van de transgenders, in een onderzoek uit 2012, is niet open naar collega's over het transgender-zijn. (Keuzenkamp, 2012)
- 4 van de 5 transgenders die in een steekproef van Transgender Netwerk Nederland aangeven maandelijks beledigd te worden of minstens één evident gewelddadig incident te

hebben meegemaakt, passen hun gedrag aan vanwege (gevoelens van) onveiligheid. Bijvoorbeeld: stoppen met sporten, vermijden winkels of andere mensen. (Oosterhout & Allink, 2015)

Transgenderjongeren

- Van de transgenders die thuis wonen bij hun ouders (niet alleen jongeren, maar ook volwassenen) is 62% 'uit de kast' naar de ouders en leeft thuis volgens de eigen genderidentiteit. (Keuzenkamp, 2012).

Handige websites:

- Allerlei soorten methoden voor of over LHBT: www.movisie.nl/methodieken-lhbt
- Alles over lhbt voor het middelbaar onderwijs: www.gayandschool.nl
- Alles over LHBT voor docenten in zorg-, agogisch- of pedagogisch-beroepsonderwijs (mbo, hbo en wo): www.monitorlerensignaleren.nl/lhbt
- Voor jongeren die (misschien) lesbisch, homo, bi of transgender zijn: www.iedereenisanders.nl
- Alles over LHBT ouderen: www.roze50plus.nl

Welzijn en gezondheid

Hoe staat het met de gezondheid en welzijn van LHBT's? In verschillende studies is aangetoond dat negatieve reacties en het hebben van een slechte gezondheid of welzijn vaak samengaan. Het blijkt ook dat hulpverleners en andere sociale professionals die mensen ondersteunen in hun welzijns- of gezondheidssituatie, niet altijd op de hoogte zijn van de seksuele voorkeur of genderidentiteit van hun cliënten.

Lesbische, homo- en bi-volwassenen

- Gemiddeld hebben lesbische vrouwen en homo mannen vaker last van psychische klachten dan de rest van de bevolking. Depressie komt vaker voor net als het gebrek aan zelfacceptatie en het gebrek aan acceptatie door hun ouders. Ook het meemaken van negatieve reacties en een gebrek aan genderconformiteit dragen allemaal bij aan een slechtere psychische gezondheid bij homo mannen en lesbische vrouwen. Het hebben van een partner van dezelfde sekse levert juist een positief effect op iemands psychische gezondheid. (Kooiman, 2012)
- Zelfmoord komt onder LHBT's veel vaker voor dan onder niet-LHBT's. Van de lesbische, homo en biseksuele vrouwen en mannen deed 8% wel eens een zelfmoordpoging en bijna de helft dacht wel eens aan zelfmoord. (Kooiman, 2012)
- Bijna een derde (30%) van de 55-plussers die lesbisch, homo of bi is, heeft ooit aan zelfmoord gedacht. Onder de hetero 55-plussers is dit 22%. Zelfmoordpogingen worden meer dan twee keer zo vaak gerapporteerd door deze lesbische, homo- en bi- ouderen in vergelijking met hetero-ouderen. (Kuyper & van Lisdonk, 2015)
- Ouderen die lesbisch, homo of bi zijn, lopen grotere kans om eenzaam te zijn dan hun heteroseksuele leeftijdsgenoten. (Fokkema & Kuyper, 2009; Kuyper & Fokkema, 2010; Kuyper & van Lisdonk, 2015; Meerendonk, et al. 2003)

- Lesbische, homo- en bi- ouderen die deelnamen aan SCP onderzoek en negatieve reacties ontvingen op hun seksuele voorkeur, blijken meer risico te lopen op eenzaamheid en psychische problemen. Ook hebben deze ouderen een negatieve kijk op hun levenssituatie t.o.v. twintig jaar geleden en zijn minder positief over (mantel)zorg in de toekomst. (Kuyper & van Lisdonk, 2015)
- 55-plussers die lesbisch, homo of bi zijn ruim twee keer zo vaak arbeidsongeschikt dan hetero 55-plussers. (Kuyper & van Lisdonk, 2015)
- Meer dan de helft van de lesbische, homo- en bi- ouderen vinden het belangrijk dat aan verzorgend en verplegend personeel informatie over homo- en biseksualiteit wordt verstrekt. Ook wil zo'n 45% graag een LHBT-vertrouwenspersoon in een verpleeg- of verzorgingshuis. Zo'n 12 tot 13 procent verwacht dat zorgverleners nu niet goed omgaan met het feit dat zij lesbisch, homo of bi zijn. (Kuyper & van Lisdonk, 2015)
- Uit een verkennende studie onder homoseksuelen met een verstandelijke beperking blijkt dat 8 van de 21 geïnterviewde ontevreden is met de steun die zij krijgen vanuit professionals. Zij zijn vaak wel tevreden met de steun die zij krijgen van professionals die zelf lesbisch, homo of bi zijn. (Stoffelen, et al. 2014)

Lesbische, homo- en bi-jongeren

- Lesbische, homo- en bi leerlingen hebben ruim twee keer zo vaak emotionele problemen, gedragsproblemen en te kampen met hyperactiviteit. (Kuyper, 2015b)
- Het negatief bejegenen van jongeren vanwege het LHBT-zijn door leeftijdsgenoten gaat samen met een verminderde psychische gezondheid, meer school gerelateerde problemen en meer middelengebruik. (Beusekom, et al. 2014;

Stress of spanningen omdat je 'anders' bent, noemt men 'minderderheid-stress'. Negatieve reacties, en de angst daarvoor, maar ook verminderde zelfacceptatie en 'in de kast zitten', kunnen voor deze stress zorgen, wat negatieve gevolgen kan hebben voor je gezondheid.

Bron: Meyer, 2003.

Collier, et al. 2013)

- Zelfmoord komt onder lesbische, homo en biseksuele jongeren 4,5 keer vaker voor dan onder heteroseksuele jongeren. (Kuyper, 2015b). Negatieve reacties van leeftijdsgenoten op school blijkt, in vergelijking met negatieve reacties van gezinsleden en vreemden, de belangrijkste voorspeller. (Bergen, et al. 2013)
- Veel meer homoseksuele jongeren dan heteroseksuele jongeren beschouwen zichzelf als gender non-conform: een meisje dat (ook) mannelijk gedrag vertoont en een jongen die (ook) vrouwelijk gedrag vertoont. Gender non-conform zijn gaat gepaard met meer stress doordat deze jongeren te maken krijgen met negatieve reacties. (Beusekom et al. 2012; Beusekom, et al. 2014; Collier et al. 2013)
- Steun van medeleerlingen bij pesten is belangrijk. Als jongeren die (ook) vallen op jongeren van het zelfde geslacht gepest worden op school, maar steun krijgen van een medeleerling, dan is er sprake van meer zelfwaardering onder de lesbische, homo en bi-jongeren. (Bergen & Spiegel, 2015)
- Lesbische, homo en biseksuele jongeren worden niet altijd opgemerkt in de jeugdzorg, jeugd welzijn of jeugd-GGZ: 41% van de professionals, zo blijkt uit een vragenlijstonderzoek, weet niet hoe je signaleert dat een jongere met

lesbische, homo of biseksuele gevoelens worstelt. (Emmen, et al. 2015)

- 60% van de professionals die vermoeden dat jongeren lesbisch, homo of biseksueel zijn, maken dit niet bespreekbaar. De meest genoemde reden om seksuele voorkeur niet te bespreken is: "Ik vind het niet nodig als het geen probleem is." (Emmen, et al. 2015)
- Van de professionals die in een enquête aangaven weleens LHBT-jongeren te hebben begeleid en bekend zijn met de verwijsmogelijkheden, verwijst meer dan 8 op de 10 soms of nooit door naar specifieke hulpverlening. (Emmen, et al. 2015)

Transgendervolwassenen

- Twee derde van de transgenders, die deelnamen aan een onderzoek van het SCP in 2012, is eenzaam te noemen. Een kwart is zelfs sterk eenzaam. Dit aantal ligt veel hoger dan bij de rest van de bevolking waar ongeveer 10 procent zich sterk eenzaam voelt. (Keuzenkamp, 2012)
- Gemiddeld hebben transgenders meer last van psychische problemen dan anderen. Deze problemen nemen toe bij werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, een laag inkomen en geen partner hebben. Transgenders die hun transitie hebben voltooid, hebben het minst last van psychische problemen. (Keuzenkamp, 2012)
- Transgenders zijn vaker arbeidsongeschikt dan anderen. (Geerdinck, Muller, Verkleij Weert, 2011; Keuzenkamp, 2012)
- Ook al zijn de transgenders die deelnamen aan het SCP onderzoek gemiddeld hoger opgeleid, een derde van de alleenstaande transgenders heeft een inkomen dat onder de armoedegrens ligt. Dat percentage ligt veel hoger dan bij de 14% alleenstaanden onder de rest van de bevolking. (Keuzenkamp, 2012)
- 21% van de transgenders, die meededen aan het SCP onderzoek deed een zelfmoordpoging en 69% dacht wel eens aan zelfmoord. (Keuzenkamp, 2012)

- Een kwart van de transgenders die meedeed aan de steekproef van Transgender Netwerk Nederland geeft aan professionele hulpverlening te krijgen vanwege geweld en belediging. (Oosterhout & Allink, 2015)

Transgenderjongeren

- 73% van de transgenderjongeren, zo blijkt uit een kleine steekproef heeft te maken met psychische problemen. (Keuzenkamp, 2012)
- Met transgenderjongeren die puberteitsremmers krijgen en uitzicht hebben op operaties en hormoonbehandeling gaat het juist goed zo blijkt uit onderzoek onder de jongeren die bij het Vu genderteam komen. (Vries, 2010)
- Wanneer je als meisje wordt gezien als mannelijk en als jongen als vrouwelijk gaat dit gepaard met meer negatieve reacties. Deze ervaringen dragen bij aan een lager psychologisch welzijn. (Baams, Beek, Hille, Zevenbergen & Bos, 2013; Baams & Bos, 2014).

- 64% van de professionals die meededen aan een vragenlijstonderzoek in jeugdwelzijn, jeugdhulp en de jeugd LVB-sector, weet niet hoe je signaleert dat een jongere worstelt met transgendergevoelens. (Emmen, et al. 2015)
- 71% van deze professionals die vermoeden dat een jongere transgender is, maken dit niet bespreekbaar. De belangrijkste redenen hiervoor zijn: "Ik wil de jongere niet in verlegenheid brengen." (35%) of "Ik ben bang dat ik het verkeerd heb" (29%) of "Ik wil het onderwerp niet bijzonder of anders maken" (28%). Iets minder dan 8 op de 10 professionals verwijst transgenderjongeren soms of nooit door, ook niet wanneer zij dit in het belang van de jongere achtten. (Emmen, et al. 2015)

Literatuurlijst

- Baams, L., Beek, T., Hille, H., Zevenbergen, F.C., & Bos, H.M.W. (2013). Gender nonconformity, perceived stigmatization, and psychological well-being in Dutch sexual minority youth and young adults: A mediation analysis. *In: Archives of Sexual Behavior*, 42 (5), 765-773. Doi: 10.1007/s10508-012-0055-z.
- Baams, L. & Bos, H.M.W. (2014). Gender non conformiteit, stigmatisering, en psychologisch welzijn van Nederlandse lesbische, homoseksuele, en biseksuele jongeren. *In: Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2), pp 86-94.
- Bergen, D. & Spiegel, T. (2015). De moeite waard? Acceptatie van seksuele diversiteit op school en de zelfwaardering van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren. *Pedagogiek*. 25^e jaargang. 2. 2015.
- Blauw, J. (2014). *Onderzoek biseksualiteit: beschrijvingen van de resultaten, factsheet en persbericht*. Amsterdam: Amsterdam Pink Panel.
- Beusekom, G. van, Roodenburg, S.C. & Bos, H.M.W. (2012). De rol van seksuele aantrekking tot hetzelfde geslacht en gender non conformiteit in relaties van adolescenten met leeftijdgenoten. *In: Kind en Adolescent*, 33, 251-263, doi:10.1007/s12453-012-0031-3.
- Beusekom, G. van, Collier, K., Bos, H.M.W., & Sandfort, T.G.M. (2014). Een literatuurstudie naar de psychosociale uitkomsten van negatieve bejegening door leeftijdgenoten gerelateerd aan de seksuele oriëntatie of gender identiteit/ expressie van jongeren. *In: Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2), pp 49-57.
- van Beusekom, G., Baams, L., Bos, H. M., overbeek, G., & Sandfort, T. G. (2015). *Gender Nonconformity, Homophobic Peer Victimization, and Mental Health: How Same-Sex Attraction and Biological Sex Matter*. *Journal of sex research*, 1-11.
- Bergen, D. van, & Spiegel, T. (2014). 'Their Words cut me Like a Knife': coping responses of Dutch lesbian, gay and bisexual youth to stigma. *Journal of Youth Studies*, 1346-1361.
- Bergen, D. van, & Lisdonk, J. van, (2010). Een blik op homojongeren: huidig beeld en de Toekomst. In: Keuzenkamp, S. (red) (2010) *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. (2010). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bergen, van, D. D., Bos, H. M. W., van Lisdonk, J., Keuzenkamp, S., & Sandfort, T. G. M. (2012). Victimization and suicidality among Dutch lesbian, gay, and bisexual youths. *American Journal of Public Health*, 103, 1-3.
- Bos, H. M. W., Sandfort, T. G. M., de Bruyn, E. H., & Hakvoort, E. M. (2008). Same-sex attraction, social relationships, psychosocial functioning, and school performance in early adolescence. *Developmental Psychology*, 44, 59-68.
- Brenninkmeijer, N., Geerse, G. & Roggeband, C. (2009). *Eer gerelateerd Geweld in Nederland. Onderzoek naar de beleving en aanpak van eer gerelateerd geweld*. Den Haag: SDU uitgevers.
- Cense, M. (2013). *Over diplomaten en activisten. Strategieën rondom seksuele identiteit van bi culturele lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen*. Utrecht: Rutgers WPF.
- Collier K.L., Beusekom G., Bos H.M.W., Sandfort T.G.M. (2013). Sexual orientation and gender identity / expression related peer victimization in adolescence: a systematic review of associated psychosocial and health outcomes. *In: Journal of Sex Research*, 50 (3-4), pp 299-317.
- Collier, K.L., Bos, H.M.W., Merry, M.S. & Sandfort, T.G.M. (2014). Gender, Ethnicity, Religiosity and Same-sex Sexual Attraction and the Acceptance of Same-sex Sexuality and Gender Non-conformity. *Sex Roles*, 68, pp 724-737.
- Emmen, M., Felten, H., Addink, A., Bakker, P.P, Boote, M., Keuzenkamp, S. (2015). Jong en anders. Onderzoek naar aandacht voor lesbische, homo en biseksuele jongeren, transgenderjongeren en jongeren met een intersekse conditie in de jeugdsector. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* – 2015 – Volume 24, Issue 3.
- Fokkema, T., & Kuyper, L. (2009). The relationship between social embeddedness and lowliness among older lesbian, gay, and bisexual adults in the Netherlands. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 264-275.
- Geerdinck, M., Muller, L., Verkleij, C., en van Weert, C. (2011). *Transseksuelen in Nederland. Is er sprake van ongelijkheid?* Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Graaf, de H., Kruijer, H., Acker, J. van & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25^e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: uitgeverij Eburon.
- Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kaufman, T., Baams, L. Bos, H. (2015). Communicatie met ouders en vrienden als buffer tegen symptomen van angst en depressie voor same-sex attracted jongeren. *Pedagogiek*. 25^e jaargang. 2. 2015.
- Keuzenkamp, S. (2012). *Worden wie je bent. Transgenders in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Keuzenkamp, S. en L. Kuyper (2013). *Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kooiman, N. & Keuzenkamp, S. (2012) Veilig over straat? In: Keuzenkamp, S., Kooiman, N., Lisdonk, J. van (2012). *Niet te ver uit de kast. Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kooiman, N. (2012). Zelfacceptatie, psychisch welbevinden en suïcidaliteit. In: Keuzenkamp, S., Kooiman, N., Lisdonk, J. van (2012). *Niet te ver uit de kast. Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Klein, van der, M., Buijs, L., Hermens, F. (2014). *Meer gewicht in de schaal. Gay-Straight Allianties als strategie in LHBT-beleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Kuyper, L. (2006). Seksualiteit en seksuele gezondheid bij homo- en biseksuelen. In: Floor Bakker en Ine Vanwesenbeeck (red.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2006* (p. 167-188). Delft: Eburon.
- Kuyper, L. & Fokkema, T. (2011). Minority stress and mental health among Dutch LGBs: Examination of differences between sex and sexual orientation in: *Journal of Counseling Psychology*, Vol 58(2).
- Kuyper, L., Wit, J. de, Adam, P., Woertman, L., & Berlo, W. van (2009). *Laat je nu horen! Een onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Kuyper, L. (2012). Transgenders in Nederland: Prevalentie en attitude. In: *Tijdschrift voor Seksuologie*, 36 (2), pp 129-135.
- Kuyper, L. (2015a). *Wel trouwen, niet zoenen. De houding van de Nederlandse bevolking tegenover lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen 2015*. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau.
- Kuyper, L. (2015b). *Jongeren en seksuele oriëntatie. Ervaringen van en opvattingen over lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele jongeren*. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau.
- Lisdonk, J. van & Kuyper, L. (2015) 55-plussers en seksuele oriëntatie. Ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele 55-plussers. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin*, 129(5), 674.
- Mooij, T., Fettelaar, D., & Wit, W. de (2012). *Sociale onveiligheid van LHB schoolpersoneel en LHB leerlingen: Brochure*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Oosterhout, E. van, & Allink, A. (2015). Veilig, zolang men het niet merkt... een onderzoek naar de veiligheid van transgender personen in de openbare ruimte in Nederland. Amsterdam: Transgender Netwerk Nederland
- Roos, S. de, Kuyper, L. & Iedema, J. (2014). 'Ik vind het vies als twee jongens met elkaar zoenen'. Houding ten opzichte van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren onder Nederlandse scholieren. In: *Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2), pp 58-67.
- Rutgers WPF (2013). *Wat maakt het verschil? Diversiteit in de seksuele gezondheid van LHBT's*. Utrecht: Rutgers WPF.
- Stoffelen, J. M. T., Kok, G., Hospers, H., & Curfs, L. M. G. (2013). Homosexuality among people with a mild intellectual disability: An explorative study on the lived experiences of homosexual people in the Netherlands with a mild intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57, 257-267.
- Thio, S., Bos, H., Wormgoor, T. en Kaufmann (2015). Ervaren stigmatisering onder transgenderjongeren in Nederland. *Pedagogiek*. 25e jaargang. 2. 2015.
- Vermey, K., Graaf, H. de & Bakker, B. (2014). Verschillen in seksuele (on)gezondheid tussen homo, hetero- en biseksuele jongeren. In: *Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2).
- Vries, A. (2010). *Gender Dysphoria in Adolescents; Mental Health and Treatment Evaluation*. Proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Online literatuur

- Persbericht Roze in het blauw (2014). www.cocamsterdam.nl/category/politie/
- CBS: Homoseksuelen voelen zich onveilig en zijn vaker slachtoffer (2014).
- www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/veiligheid-recht/publicaties/artikelen/archief/2013/2013-3847-wm.htm.

Colofon

Auteurs: Hanneke Felten & Maurits Boote

Redactie: Afdeling Communicatie

Fotografie: Dianne van Velden, iStock, 123rf.com, Marc Driessen

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Drukwerk: Libertas

Downloaden: www.lhbt-emancipatie.nl

Utrecht, november 2015

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

© MOVISIE, kennis en aanpak van sociale vraagstukken, 2015

Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht

T 030 789 20 00 * info@movisie.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door financiering van het ministerie van VWS en OCW.